

PHAN NGỌC KHUÊ

MỸ THUẬT
DÂN TỘC THÁI
ở Việt Nam

Fine Arts of the Thái in Việt Nam

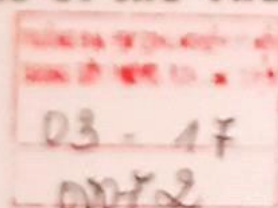

NHÀ XUẤT BẢN
MỸ THUẬT

PHAN NGỌC KHUÊ

MỸ THUẬT
DÂN TỘC THÁI
Ở VIỆT NAM

Fine Arts of the Thái in Việt Nam

Nhà xuất bản Mỹ thuật

Lời giới thiệu

Năm năm sau ngày Chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ, họa sĩ Phan Ngọc Khuê đã có điều kiện công tác phục vụ nhân dân các dân tộc ở Tây Bắc và năm 1964, họa sĩ đã được phục vụ lễ kỷ niệm 10 năm ngày Chiến thắng lịch sử đó trên chiến trường Điện Biên Phủ năm xưa.

Trong thời gian dài lâu thâm nhập đời sống thực tế của nhân dân các dân tộc Thái, Lào, Lự, Mông, Dao, Tày, Khơ Mú, Mường, Hà Nhì... ở vùng này, họa sĩ hết sức cảm phục tài năng thẩm mỹ và đã ra công ghi chép những mẫu hình thuộc lĩnh vực nghệ thuật trang trí thực dụng có truyền thống sáng tạo lâu đời, có bản sắc nghệ thuật độc đáo, phục vụ cho cuộc sống thường ngày của nhân dân các dân tộc. Họa sĩ mong rằng sẽ có dịp giới thiệu nền mỹ thuật dân gian các dân tộc đó với bạn đọc trong cả nước.

Thời kỳ 1965-1972, gần một nửa số bản vẽ công phu về các hiện vật đã bị hủy hoại trong những trận bom Mỹ đánh phá dữ dội con đường huyết mạch tiếp tế cho chiến trường Lào, từ Nà Sản - Sơn La đến Tây Trang - Điện Biên Phủ.

Trong dịp kỷ niệm trọng thể - 50 năm Chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ, họa sĩ Phan Ngọc Khuê đã biên soạn sách này và được sự giúp đỡ của Nhà xuất bản Mỹ thuật, để xuất bản cuốn sách thể hiện tấm lòng cảm phục, biết ơn nhân dân các dân tộc Tây Bắc giàu lòng yêu nước, đã sáng tạo nên nền nghệ thuật dân tộc quý báu và đã giúp đỡ họa sĩ hoàn thành nhiều công trình nghiên cứu nghệ thuật các dân tộc ít người ở Việt Nam, trong đó có nhân dân dân tộc Thái.

Nhà xuất bản Mỹ thuật xin trân trọng giới thiệu đôi nét về tác giả và công trình nghiên cứu về mỹ thuật dân tộc Thái ở Việt Nam, của ông.

NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

Một hôm, tôi hỏi một bậc "đại gia" về Thái học, rằng: "Đầm" là gì?
Ông giải thích cho tôi nghĩa nguyên gốc của "đầm" mang tính huyết thống:
"đầm" là những con trai thuộc dòng máu cha hay họ cha, và đầm của họ
ngũ "Cao gia theo học Thái, con trai theo về" (nhánh tại hải, trái tại
đầm).

Theo đó, đầm tới một khái niệm về tình thái ý thức xã hội: tất cả mọi người
sống chung trong một nóc nhà, dưới quyền một vị cha, vị cha được gọi là *phụ
cốc đầm* (người gốc của "đầm"). Theo truyền thuyết: có thể, ngày xưa, một
hàn chỉ có một "đầm", có nghĩa chung một huyết thống. "Đầm" có khu
rừng chung, cùng làm cùng hưởng, gọi là "nà đầm".

Sống thế nào, chết cũng vậy. Theo khái niệm "đầm" như trên, nên: tổ tiên
của người Thái ở trên Then vẫn sống theo "đầm", gọi là "ma đầm" (*phụ
đầm*). Trên nương Then ấy, "các cụ tổ tiên" ấy cũng làm chung "nà đầm"
(*rừng đầm*).

Từ cái hạt nhân gia đình ấy phát triển thành A, B, C... đẻ ra các thế hệ 1, 2,
3, 4... của mỗi quan hệ "đi ngược", v.v...

Tôi nghe một lúc cũng thấy hoa mắt, váng đầu. Tức quá, bậc "đại gia" tóm
tắt: gốc cây chuối mẹ có thể đẻ ra 1, 2, 3, 4... mầm cây chuối con; chuối con
lớn lên lại đẻ ra 1, 2, 3, 4... mầm cây chuối con nữa... tiếp tục như vậy thành
một vùng, một vườn, một rừng cây chuối vốn có gốc từ một cây chuối mẹ.
Cả cái vùng cây chuối có chung từ một cây chuối gốc, là một "đầm".

Tôi bừng tỉnh và thấy sáng sủa lạ thường. Té ra, có một cách luận giải hết
sức giản dị về một khái niệm huyết tộc từ một thực tế, mang tính biểu trưng
bắt nguồn từ sự phát triển của cây chuối.

Loại cây đẻ nhánh, sinh con ở dưới gốc thời có nhiều lắm, không chỉ có riêng
cây chuối. Tôi sợ mình nhầm, mình ngộ nhận. Tôi giở sách.

Chương I của "Quám tổ mương" (1), là phần huyền thoại đầy tính chất hoang
đường, miêu tả đời sống nguyên thủy của con người theo quan niệm xưa của
người Thái, có đoạn chép "... thuở đó, người già người lợt, rần già rần chết
có cây biết tiếng người. Người muốn giết, vật van lạy. Người muốn chặt, cây
kêu xin. Cây chặt, ra máu, chảy như máu người. Riêng cây chuối không biết
nói. Người mới dùng chúng làm nhà ở" (trang 50). Trang 178 (sách đã dẫn)
có chú thích số 5, viết: "Xưa, người Thái ở lều lợp lá chuối. Khi lá chuối vàng
héo, họ bỏ đi lợp lều khác. Nay, khi tạm trú trong rừng hay đi dân công, v.v...
họ vẫn thường làm lều lợp lá chuối để ở. Một số dân tộc gần đây, hàng năm
trong thời kỳ săn bắt và hái lượm cũng làm nhà lợp lá chuối để ở (các nhóm

Mục lục / Contents

Lời giới thiệu <i>Publishers' note</i>	7
Cảm hứng sáng tạo nghệ thuật <i>Inspirations for artistic creation</i>	9
Sơ lược giới thiệu về dân tộc Thái ở Việt Nam <i>Sketch of the Thai ethnic community in Viet Nam</i>	21
Kiến trúc và trang trí kiến trúc <i>Architecture and architectural decoration</i>	25
Nghệ thuật trang trí trên vải <i>The decoration art on cloth</i>	44
Đồ chạm bạc - trang sức <i>Silver carved objects - jewels</i>	125
Đồ gốm <i>Ceramics</i>	133
Đồ đan <i>Plaited works</i>	145
Tác giả <i>Author Phan Ngọc Khuê</i>	167